ТЕМНА ТРІАДА, АГРЕСИВНІСТЬ І МОРАЛЬНА ДЕЗАНГАЖОВАНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНІ КОРЕЛЯТИ СХИЛЬНОСТІ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

THE DARK TRIAD, AGGRESSIVENESS, AND MORAL DISENGAGEMENT AS PSYCHOLOGICAL CORRELATES OF MILITARY PERSONNEL'S PROPENSITY FOR DEVIANT BEHAVIOR IN THE CONTEXT OF ARMED CONFLICT

УДК 159.923:316.624:355
DOI https://doi.org/10.32782/hbts.83.2.17
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Коваль Г.Ш.
к.психол.н., доцентка кафедри психодіагностики та клінічної психології
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID ID: 0000-0003-0291-7501

Точиловська А.Р.
здобувачка вищої освіти освітнього ступеня бакалавр спеціальності «Психологія»
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID ID: 0009-0007-2224-6967

Стаття присвячена емпіричному дослідженню психологічних корелятів схильності до девіантної поведінки у військовослужбовців в умовах збройного конфлікту. Дослідницька увага зосереджена на зв'язках між рисами Темної тріади, агресивністю, моральною дезангажованістю та біографічними факторами ризику. Актуальність теми визначається потребою точнішого розуміння тих психологічних поєднань, які в контексті бойового навантаження можуть формувати ризиковий профіль поведінкової регуляції. Матеріал отримано на вибірці 90 військовослужбовців віком від 20 до 44 років; 88 респондентів мали досвід безпосередньої участі в бойових діях. Опитування проводилося очно, у паперовому форматі, в перші дні після виходу з району виконання бойових завдань або з пунктів дислокації поблизу лінії бойового зіткнення. Для збору даних використано опитувальник The Short Dark Triad (SD-3), опитувальник агресивності BPAQ-29, коротку шкалу моральної дезангажованості MD-8 та авторський біографічний опитувальник. Статистична обробка включала описову статистику, перевірку розподілу за критерієм Шапіро–Вілка, коефіцієнт рангової кореляції Спірмена, U-критерій Манна–Вітні та побудову інтегрального індексу ризикового профілю на основі стандартизованих загальних показників SD-3, BPAQ-29 і MD-8.

Результати аналізу досліджуваної вибірки показали узгоджену систему зв'язків між моральною дезангажованістю, Темною тріадою та агресивністю. Найвищий кореляційний коефіцієнт отримано між загальним показником Темної тріади та моральною дезангажованістю. Психопатичний компонент Темної тріади продемонстрував найвищу чутливість до агресивного спектра показників, зокрема до загальної агресивності, вербальної агресії та ворожості. Міжгрупові порівняння за біографічними факторами ризику виявили різну психологічну вагу окремих життєвих обставин. Втрата контролю через емоції та сімейна дисфункція частіше поєднувалися з агресивним профілем, тоді як рання поведінкова конфліктність виразніше співвідносилася з вищими показниками Темної тріади та психопатії. Інтегральний індекс ризикового профілю узагальнив спільний рух ключових змінних і показав вищі значення у підгрупах з досвідом участі в бійках у дитинстві, емоційною дезрегуляцією та сімейною дисфункцією.

Отримані результати розширюють емпіричні уявлення про психологічну структуру ризикового профілю у військовослужбовців після інтенсивного бойового навантаження. Практична цінність дослідження пов'язана з можливістю уточнення підходів до психологічного скринінгу, виявлення груп підвищеного ризику та вдосконалення психопрофілактичної роботи у військовому середовищі. Подальший розвиток цього напряму доцільно пов'язати з розширенням вибірок і з перевіркою виявлених зв'язків на інших групах військовослужбовців.

Ключові слова: *девіантна поведінка, військовослужбовці, Темна тріада, агресивність, моральна дезангажованість, психологічний скринінг, збройний конфлікт.*

The article presents an empirical study of the psychological correlates of propensity for deviant behavior among military personnel in the context of armed conflict. The research focuses on the relationships between Dark Triad traits, aggression, moral disengagement, and biographical risk factors. The relevance of the topic is determined by the need for a more precise understanding of those psychological combinations that, under conditions of combat load, may form a risky profile of behavioral regulation. The study was conducted on a sample of 90 military personnel aged 20 to 44; 88 respondents had direct combat experience. The survey was administered face-to-face, in paper format, during the first days after withdrawal from combat mission areas or from deployment points located near the line of combat contact. Data were collected using The Short Dark Triad questionnaire (SD-3), the BPAQ-29 Aggression Questionnaire, the short Moral Disengagement Scale (MD-8), and an author-designed biographical questionnaire. Statistical processing included descriptive statistics, distribution testing with the Shapiro–Wilk test, Spearman's rank correlation coefficient, the Mann–Whitney U test, and the construction of an integral risk-profile index based on the standardized overall scores of SD-3, BPAQ-29, and MD-8.

The findings for the study sample revealed a coherent system of relationships among moral disengagement, the Dark Triad, and aggression. The highest correlation coefficient was found between the overall Dark Triad score and moral disengagement. The psychopathy component of the Dark Triad demonstrated the greatest sensitivity to the aggression spectrum, particularly to general aggression, verbal aggression, and hostility. Between-group comparisons based on biographical risk factors revealed different psychological weights of specific life circumstances. Loss of emotional control and family dysfunction were more often associated with an aggressive profile, whereas early behavioral conflict was more clearly associated with higher Dark Triad and psychopathy scores. The integral risk-profile index summarized the common movement of the key variables and showed higher values in subgroups with a history of childhood fighting, emotional dysregulation, and family dysfunction.

The obtained results expand empirical understanding of the psychological structure of

the risk profile among military personnel after intense combat load. The practical value of the study lies in its potential to refine approaches to psychological screening, identify high-risk groups, and improve psychoprophylactic work in the military environment. Further development of this line of research should be linked to larger samples and to testing the identified relationships in other groups of military personnel.

Key words: *deviant behavior, military personnel, Dark Triad, aggression, moral disengagement, psychological screening, armed conflict.*

Постановка проблеми. Повномасштабна війна в Україні різко підвищила наукову й прикладну значущість досліджень, присвячених психологічному стану військовослужбовців, способам їхньої адаптації до бойової діяльності та чинникам ризику дезадаптивних і нормопорушувальних форм реагування [1, 4–6]. Актуальність дослідження зумовлена тим, що збройний конфлікт радикально змінює контекст особистісного функціонування військовослужбовця. Тривале перебування в ситуації бойового напруження, зіткнення зі загрозою для життя, досвідом втрат, фізичним виснаженням, сенсорним перевантаженням і потребою в негайному реагуванні формують специфічний психологічний режим функціонування, у межах якого посилюються жорсткість поведінки, настороженість, силові форми реагування, знижується толерантність до фрустрації та зростає ризик конфліктних або нормативно проблемних форм дії [2, 3, 6]. Унаслідок цього питання девіантної поведінки військовослужбовців виходить за межі суто дисциплінарної проблематики та входить у поле психологічного аналізу особистісних і морально-регуляторних чинників [4, 5, 11–14].

Виявлення психологічних корелятів схильності до девіантної поведінки створює підґрунтя для точнішого розуміння ризикових профілів, своєчасного розпізнавання дезадаптивних тенденцій і розробки більш адресних психопрофілактичних рішень [4–6]. Практична цінність такого аналізу пов'язана з можливістю підвищення ефективності профілактичної роботи, оптимізації психологічного скринінгу та виявлення осіб із підвищеним ризиком дезадаптивних проявів після інтенсивного бойового навантаження [4–6]. Риси Темної тріади, агресивність і моральна дезангажованість становлять той психологічний шар, який пов'язаний із міжособистісною жорсткістю, конфліктністю, послабленням внутрішніх обмежень і готовністю до ворожих, конфліктних або силових проявів поведінки [7–14]. Водночас зберігається потреба в інтеграції цих напрямів у межах єдиної дослідницької логіки, орієнтованої на військовослужбовців як окрему соціально-професійну групу [1, 4–6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика девіантної поведінки посідає значуще місце у сучасній психології, соціальній психології, юридичній психології, кримінології та суміжних галузях. В українському науковому полі девіантна поведінка висвітлюється як багатофакторний феномен, пов'язаний із деформацією нормативної регуляції, труднощами соціальної адаптації, викривленнями поведінкових сценаріїв та впливом несприятливих середовищних умов; саме в такому ракурсі її аналізують О. Шемчук, В. Шемчук, Р. Торчевський, М. Лукашенко, І. Костюк [1, 4, 5]. У зарубіжних дослідженнях Р. Джессора, Т. Моффіт, В. Фелітті, М. Ассінка, М. Ттофі, Д. Фаррінгтона увага зосереджується на ризикованій, антисоціальній та нормопорушувальній поведінці, її віковій динаміці, біографічних передумовах і зв'язку з раннього травматизацією, булінгом, сімейною дисфункцією та поведінковою конфліктністю [16–20]. Такий дослідницький ракурс формує уявлення про девіантну поведінку як про результат поєднання особистісних, емоційних, когнітивних і біографічних чинників.

Окрему лінію сучасних досліджень становить вивчення диспозиційних рис, пов'язаних із трансгресивними та міжособистісно деструктивними формами активності. Концепт Темної тріади, сформульований Д. Полгусом і К. Вільямс, у подальших працях набув розвитку як модель, що поєднує макіавеллізм, нарцисизм і психопатію в єдину констеляцію рис, асоційованих із маніпулятивністю, міжособистісною жорсткістю, емоційною холодністю, домінуванням та зниженим дотриманням соціальних норм [7, 8]. У межах цього напряму Темна тріада розглядається як важливий диспозиційний шар ризику, що підвищує ймовірність конфліктних, агресивних і морально проблемних форм поведінки [7, 8].

Самостійний дослідницький пласт утворюють праці, присвячені агресивності як багатокомпонентному поведінково-емоційно-когнітивному феномену. У працях А. Басса, М. Перрі, К. Андерсона, Б. Бушмана агресивність описується через поєднання фізичної та вербальної агресії, гніву і ворожості, що дозволяє аналізувати її як структуровану систему афективних, когнітивних і поведінкових реакцій [9, 10]. У межах військового контексту особливого значення набуває праця Д. Макманус та співавторів, де агресивність пов'язується з бойовим досвідом, посттравматичними реакціями та підвищеним ризиком жорстких форм міжособистісної взаємодії [2]. Така логіка робить агресивність одним із центральних психологічних корелятів девіантної поведінки у вибірках, пов'язаних із високим стресовим навантаженням та екстремальними умовами функціонування.

Вагоме місце у сучасному науковому полі посідає моральна дезангажованість як механізм когнітивного самовиправдання дій, що суперечать звичним моральним обмеженням. У концепції А. Бандури моральна дезангажованість постає як система прийомів селективного послаблення внутрішніх моральних санкцій, завдяки яким трансгресивна дія набуває для суб'єкта прийнят-

ного психологічного статусу [11, 12]. У працях Дж. Детерта та співавторів цей феномен пов'язується з неетичною поведінкою, організаційними зловживаннями та ширшим колом деструктивних поведінкових проявів [13, 14]. Додатковий зміст ця проблематика отримує у військовому середовищі, де бойове напруження, моральна травма, дегуманізація, професійна деформація та жорстка нормативність екстремальної ситуації впливають на характер моральної оцінки дій, межі допустимого та способи поведінкового реагування. У цьому контексті значущими є праці українських дослідників, присвячені девіантній і протиправній поведінці військовослужбовців, агресивним проявам у бойовому середовищі, впливу травматичного досвіду та дегуманізації [1, 3–6, 21].

Сукупність наведених праць формує змістовне теоретичне поле для аналізу схильності до девіантної поведінки у військовослужбовців. Подальший розвиток цього напряму пов'язаний з інтегрованим вивченням рис Темної тріади, агресивності, моральної дезангажованості та біографічних факторів ризику в умовах збройного конфлікту. Така дослідницька конфігурація відкриває можливість переходу від ізольованого опису окремих показників до побудови цілісного уявлення про психологічний профіль ризику девіантної поведінки у військовому середовищі.

Мета статті – емпірично окреслити у межах проаналізованої вибірки військовослужбовців конфігурацію зв'язків між рисами Темної тріади, агресивністю, моральною дезангажованістю та окремими біографічними факторами ризику як складовими психологічного ризикового профілю, релевантного схильності до девіантної поведінки, а також визначити підстави для подальшої перевірки виявлених закономірностей на ширших вибірках.

Виклад основного матеріалу. Виклад основного матеріалу. Для збору емпіричних даних використано чотири психодіагностичні інструменти. Риси Темної тріади оцінювалися за допомогою опитувальника The Short Dark Triad (SD-3) [8], який дає змогу аналізувати макіавеллізм, нарцисизм, психопатію та загальний середній показник Темної тріади. Рівень агресивності визначався за опитувальником BPAQ-29 [9], що охоплює фізичну агресію, вербальну агресію, гнів, ворожість і загальний показник агресивності. Для оцінки моральної дезангажованості використовувалася коротка шкала MD-8 [15]. Окремо застосовано авторський біографічний опитувальник, який фіксував соціально-демографічні дані та біографічні фактори ризику, пов'язані з особливостями сімейного середовища, досвідом насильства, булінгу, участі в бійках, випадками зловживання алкоголем або психоактивними речовинами в родині, участю в бойових діях і епізодами втрати контролю над діями під впливом емоцій. Такий набір методик дозволив поєднати в одному дослідженні особистісні, агресивні, морально-когнітивні та біографічні показники.

Обробка результатів включала кілька послідовних етапів. Спочатку було обчислено показники описової статистики, що дало змогу побачити загальний рівень вираженості основних змінних і міру їхньої варіативності у вибірці. Далі характер розподілу кількісних показників перевірявся за критерієм Шапіро–Вілка. Для загальних показників SD-3, BPAQ-29 і MD-8 зафіксовано статистично значущі відхилення від нормального розподілу, тому подальший аналіз ґрунтувався на непараметричних критеріях. Для оцінки зв'язків між психологічними показниками застосовано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Для порівняння підгруп, сформованих за окремими біографічними факторами ризику, використано U-критерій Манна–Вітні. Окремим кроком стало обчислення інтегрального індексу на основі стандартизованих загальних показників SD-3, BPAQ-29 та MD-8, що дало змогу розглянути їх спільну варіативність у зведеному вигляді.

Описові показники основних змінних засвідчили помірну вираженість узагальненого профілю Темної тріади у вибірці (M=2,906; SD=0,684). У структурі SD-3 найвищим виявився середній показник макіавеллізму (M=3,341; SD=0,857), далі розміщувався нарцисизм (M=2,983; SD=0,738), тоді як психопатія мала нижче середнє значення (M=2,393; SD=0,848). Загальний показник агресивності за BPAQ-29 становив M=2,737 при SD=0,690. Середній вік учасників становив 28,756 року при SD=5,940. Такий розподіл середніх значень задає вихідну кількісну рамку для подальшого аналізу зв'язків між диспозиційними рисами, агресивністю та моральною дезангажованістю.

Перевірка розподілу основних узагальнених показників за критерієм Шапіро–Вілка показала відхилення від нормального розподілу, тому подальший аналіз зв'язків здійснювався за допомогою коефіцієнта рангової кореляції Спірмена. Основні кореляційні коефіцієнти наведено в табл. 1.

Кореляційна картина виявила щільний зв'язок між моральною дезангажованістю, Темною тріадою та агресивністю. Найвищий коефіцієнт отримано для пари MD-8 × SD-3 сер. (ρ=0,700; p<0,001). Зв'язки MD-8 із загальним показником агресивності (ρ=0,561; p<0,001) і SD-3 сер. з BPAQ-29 сер. (ρ=0,564; p<0,001) формують єдиний вузол показників, у якому морально-когнітивний, диспозиційний та агресивний компоненти поєднуються в одному напрямі. У межах цієї вибірки зростання моральної дезангажованості супроводжувалося вищими значеннями як Темної тріади, так і загального показника агресивності.

Найтісніші зв'язки з агресивним спектром продемонструвала психопатія. Для пари «психопатія × BPAQ-29 сер.» отримано ρ=0,710 при p<0,001; для пари «психопатія × вербальна агресія» – ρ=0,673 при p<0,001; для пари «психопатія × ворожість» – ρ=0,642 при p<0,001. Такий розподіл коефіцієнтів виділяє психопатичний компонент як найбільш чутливий до жорсткого, конфліктного та воро-

Таблиця 1

Ключові кореляційні зв'язки між показниками Темної тріади, агресивності та моральної дезангажованості (Spearman ρ, N=90)

Показник	Spearman ρ	p
MD-8 × SD-3 сер.	0,700	<0,001
MD-8 × BPAQ-29 сер.	0,561	<0,001
SD-3 сер. × BPAQ-29 сер.	0,564	<0,001
Психопатія × BPAQ-29 сер.	0,710	<0,001
Психопатія × Вербальна агресія	0,673	<0,001
Психопатія × Ворожість	0,642	<0,001
Вік × SD-3 сер.	-0,204	0,054
Вік × BPAQ-29 сер.	-0,106	0,32

жого стилю реагування. Зв'язки віку із загальним показником Темної тріади та агресивності залишалися поза межами статистичної значущості, тому подальший аналіз було зосереджено на особистісних, морально-когнітивних і біографічних змінних.

Міжгрупові порівняння за біографічними факторами ризику показали різну чутливість окремих психологічних показників. Найвиразніші зрушення в агресивному спектрі виявлено для фактора втрати контролю через емоції. У підгрупі з наявністю цього досвіду загальний показник агресивності за BPAQ-29 був вищим, ніж у підгрупі без нього: медіани становили 3,103 і 2,450 відповідно (U=1443,0; p<0,001; |r|=0,528). Для фізичної агресії різниця також мала високу виразність: 3,555 проти 2,670 (U=1459,0; p<0,001; |r|=0,543). Такий розподіл показників пов'язує втрату контролю через емоції з підвищенням агресивних проявів у межах цієї вибірки.

Відмінний за змістом результат отримано для фактора участі в бійках у дитинстві. У відповідній підгрупі загальний показник Темної тріади був вищим, ніж у респондентів без такого досвіду: медіани становили 3,403 і 2,630 (U=1374,5; p<0,001; |r|=0,486). Для підшкали психопатії різниця також виявилася виразною: 3,100 проти 2,000 (U=1401,5; p<0,001; |r|=0,511). У межах цього дослідження рання поведінкова конфліктність виразніше співвідносилася з диспозиційним рівнем ризику порівняно із загальною агресивністю.

Сімейні фактори в цій вибірці частіше поєднувалися з агресивним профілем. За наявності конфліктної атмосфери в сім'ї загальний показник BPAQ-29 був вищим: 3,138 проти 2,502 (U=1231,5; p<0,001; |r|=0,450). Досвід насильства в дитинстві супроводжувався підвищенням фізичної агресії: 3,330 проти 2,670 (U=1357,5; p=0,002; |r|=0,326). Подібний напрям виявлено і для фактора вживання речовин у сім'ї: медіани фізичної агресії становили 3,385 і 2,670 відповідно (U=1362,0; p<0,001; |r|=0,417). У сукупності ці відмінності показують, що сімейна дисфункція в різних її формах у межах цієї вибірки тісніше співвідносилася з агресивним компонентом ризикового профілю, тоді як досвід бійок у дитинстві виразніше пов'язувався з Темною тріадою та психопатією.

Різна спрямованість зв'язків, отриманих для окремих біографічних факторів, показала доцільність узагальненого погляду на три показники, які в попередньому аналізі утворили спільний вузол: Темну тріаду, агресивність і моральну дезангажованість. З цією метою було обчислено інтегральний індекс ризикового профілю, до якого увійшли загальний показник SD-3, загальний показник BPAQ-29 та показник MD-8. Попереднє z-перетворення забезпечило зіставність трьох шкал, після чого інтегральне значення визначалося як середнє арифметичне стандартизованих показників. У такому вигляді індекс відображає сумарну насиченість профілю, де поєднуються диспозиційні риси, агресивний спектр і морально-когнітивний компонент.

Розподіл інтегрального індексу виявив достатню міжіндивідуальну варіативність у межах вибірки. Середнє значення становило 0,000 при SD=0,903, медіана дорівнювала -0,090, міжквартильний інтервал простягався від -0,693 до 0,266 при IQR=0,959, а загальний діапазон значень – від -1,379 до 2,317. Така картина дає підстави використовувати інтегральний показник для порівняння підгруп, сформованих за біографічними факторами ризику, і розглядати його як дослідницький інструмент групового узагальнення.

Порівняння підгруп за інтегральним індексом показало, що вищі значення частіше поєднувалися з тими факторами, які вже в попередньому аналізі виявили найбільшу психологічну виразність. Найвищий зсув спостерігався у підгрупі з досвідом участі в бійках у дитинстві: медіани становили 0,553 і -0,296 відповідно (U=1322,0; p<0,001; |r|=0,438). Для фактора втрати контролю через емоції медіани дорівнювали 0,252 і -0,286 (U=1271,0; p<0,001; |r|=0,370). За наявності конфліктної атмосфери в сім'ї отримано 0,651 проти -0,176 (U=1114,0; p=0,002; |r|=0,335). Для досвіду насильства в дитинстві медіани становили 0,120 і -0,194 (U=1295,0; p=0,010; |r|=0,272), для фактора вживання речовин у сім'ї — 0,078 і -0,169 (U=1174,0; p=0,019; |r|=0,247). Для булінгу в дитинстві та сімейного положення статистично значущих відмінностей не зафіксовано; відповідні p дорівнювали 0,254 і 0,307. Основні результати подано в табл. 2.

Таблиця 2

Відмінності інтегрального індексу ризикового профілю у підгрупах за біографічними факторами ризику (U-критерій Манна–Вітні; N=90)

Фактор ризику	n(1)	n(0)	Median(1)	Median(0)	U	p	|r|
Участь у бійках у дитинстві	27	63	0,553	-0,296	1322,0	<0,001	0,438
Втрата контролю через емоції	28	62	0,252	-0,286	1271,0	<0,001	0,370
Конфліктна атмосфера в сім'ї	23	67	0,651	-0,176	1114,0	0,002	0,335
Насильство в дитинстві (фіз./псих.)	37	53	0,120	-0,194	1295,0	0,010	0,272
Вживання речовин у сім'ї	30	60	0,078	-0,169	1174,0	0,019	0,247
Булінг в дитинстві	29	61	-0,024	-0,157	1017,0	0,254	0,121
Сімейне положення	46	44	-0,128	-0,069	885,0	0,307	0,108

Узагальнений аналіз через інтегральний індекс зберіг ту саму внутрішню логіку, яка вже проступала в окремих кореляціях і міжгрупових порівняннях. Найвищі значення індексу поєднувалися з ранньою поведінковою конфліктністю, емоційною дезрегуляцією та сімейною дисфункцією. У межах цього дослідження інтегральний індекс доцільно тлумачити як узагальнений показник щільності ризикового профілю, придатний для групового аналізу і для подальшої перевірки на ширших вибірках.

Отримані результати показують, що риси Темної тріади, агресивність і моральна дезангажованість у проаналізованій вибірці тяжіють до спільного психологічного поля. Його внутрішня зв'язаність проявилася як на рівні кореляцій, так і на рівні міжгрупових відмінностей. Такий результат доречно тлумачити як ознаку того, що диспозиційні риси, агресивні тенденції та способи морального самовиправдання у досліджуваних військовослужбовців функціонують у тісному взаємозв'язку. Для практичної психології це важливо тому, що ризикові прояви в подібному контексті рідко зводяться до однієї ізольованої характеристики; значно частіше йдеться про поєднання кількох взаємопов'язаних параметрів.

Окрему увагу привертає роль психопатичного компонента Темної тріади, який у межах даного дослідження виявив найвищу чутливість до агресивного спектра показників. Така картина дозволяє припустити, що для частини військовослужбовців жорсткий стиль міжособистісного реагування, підвищена конфліктність і ворожість співвідносяться як з актуальним напруженням, так і з глибшими диспозиційними особливостями. У цьому сенсі психопатія в межах проведеного дослідження виступає одним із найбільш виразних особистісних компонентів ризикового профілю.

Результати, пов'язані з біографічними факторами, також складаються в досить послідовну картину. Втрата контролю через емоції виявилася ближчою до агресивного способу реагування, тобто до тих форм поведінки, де напруження швидше переходить у дію. Досвід участі в бійках у дитинстві, навпаки, виразніше співвідносився з показниками Темної тріади та психопатії. Таке розмежування є змістовно важливим, оскільки один тип життєвого досвіду пов'язаний насамперед із емоційною дисрегуляцією, інший – із більш стійким диспозиційним профілем жорсткості, конфліктності та антагонізму. Сімейна дисфункція в різних формах частіше поєднувалася з агресивним компонентом, що підкреслює вагу раннього середовищного фону у формуванні способів реагування на напруження [16–20].

Інтегральний індекс ризикового профілю дав змогу побачити спільний рух окремих шкал у межах єдиного узагальненого показника. У межах проаналізованої вибірки вищі значення індексу поєднувалися з тими самими факторами, які вже проявили себе в окремих порівняннях: ранньою поведінковою конфліктністю, емоційною дезрегуляцією та сімейною дисфункцією. Це дає підстави розглядати інтегральний індекс як потенційний дослідницький інструмент для групового аналізу, коли важливо оцінити сумарну вираженість ризикового профілю, придатність якого потребує подальшої перевірки на ширших вибірках.

Отримані результати мають інтерпретуватися в межах вибіркових даних, з урахуванням обсягу вибірки, нерівномірного розподілу окремих біографічних ознак, часткового перетинання факторів ризику між собою, дисбалансу за ознакою участі в бойових діях і використання самооцінювальних методик. Найбільш змістовним постає поєднання диспозиційної жорсткості, агресивного реагування, морально-когнітивного послаблення внутрішніх обмежень і біографічних маркерів ранньої дезорганізації. Таке поєднання дає підстави розглядати отримані результати як емпіричну основу для подальшої перевірки на ширших і незалежних вибірках військовослужбовців та для уточнення прикладних підходів у роботі військових психологів.

Висновки. У межах проаналізованої вибірки військовослужбовців риси Темної тріади, агресивність і моральна дезангажованість виявилися пов'язаними між собою як складові спільного ризикового профілю. Найбільшу чутливість до агресивного спектра показників продемонстрував психопатичний компонент, а біографічні фактори ризику розподілилися за двома основними лініями: емоційна дезрегуляція та сімейна дисфункція були ближчими до агресивних проявів, рання поведінкова конфліктність – до диспозиційних характеристик Темної тріади. Інтегральний індекс узагальнив

цю конфігурацію в межах єдиного дослідницького показника.

Отримані результати можуть бути використані для уточнення підходів до психологічного скринінгу військовослужбовців, виявлення груп підвищеного ризику та вдосконалення психопрофілактичної роботи після інтенсивного бойового навантаження. Подальші дослідження доцільно спрямувати на перевірку виявлених зв'язків на ширших вибірках і на уточнення прогностичної цінності окремих ризикових профілів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шемчук О., Шемчук В., Торчевський Р. Психолого-педагогічний погляд на проблему девіантної поведінки військовослужбовців в умовах російсько-української війни. *Військова освіта*. 2023. № 2 (48). С. 308–322. https://doi.org/10.33099/2617-1783/2023-48/308-322.

2. Violent behaviour in UK military personnel returning home after deployment / D. MacManus et al. *Psychological Medicine*. 2012. Vol. 42, № 8. P. 1663–1673. https://doi.org/10.1017/S0033291711002327.

3. Кравченко К., Гребенюк Л., Беліченко Л. Особливості прояву агресії у військовослужбовців-учасників бойових дій: необхідність чи негативний фактор? *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2022. № 3 (51). С. 30–35. https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.51.30-35.

4. Лукашенко М. Ю. Травматичний досвід військових дій як чинник девіантної поведінки. *Юридична психологія*. 2019. № 1 (24). С. 32–38. https://doi.org/10.33270/03192401.32.

5. Костюк І. Детермінанти протиправної поведінки у військовому середовищі. *Юридична психологія*. 2024. № 2 (35). С. 69–80. https://doi.org/10.33270/03243502.69.

6. Дембіцький В. М., Підлісний Ю. А. Теоретичні витоки дослідження потенційної агресії комбатанта після закінчення воєнних дій. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С. 41–46. https://doi.org/10.33270/03223102.41.

7. Paulhus D. L., Williams K. M. The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*. 2002. Vol. 36, № 6. P. 556–563. https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6.

8. Jones D. N., Paulhus D. L. Introducing the Short Dark Triad (SD3): A Brief Measure of Dark Personality Traits. *Assessment*. 2014. Vol. 21, № 1. P. 28–41. https://doi.org/10.1177/1073191113514105.

9. Buss A. H., Perry M. The aggression questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1992. Vol. 63, № 3. P. 452–459. https://doi.org/10.1037/0022-3514.63.3.452.

10. Anderson C. A., Bushman B. J. Human aggression. *Annual Review of Psychology*. 2002. Vol. 53, № 1. P. 27–51. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135231.

11. Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency / A. Bandura et al. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1996. Vol. 71, № 2. P. 364–374. https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.2.364.

12. Bandura A. Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*. 1999. Vol. 3, № 3. P. 193–209. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0303_3.

13. Moral disengagement in ethical decision making: A study of antecedents and outcomes / J. R. Detert et al. *Journal of Applied Psychology*. 2008. Vol. 93, № 2. P. 374–391. https://doi.org/10.1037/0021-9010.93.2.374.

14. Why Employees Do Bad Things: Moral Disengagement and Unethical Organizational Behavior / C. Moore et al. *Personnel Psychology*. 2012. Vol. 65, № 1. P. 1–48. https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2011.01237.x.

15. Karkovska R. THE SCALE OF PROPENSITY TO MORAL DISENGAGEMENT AS A PSYCHO-DIAGNOSTIC TOOL OF AN ORGANIZATION'S ETHICS DEVELOPMENT. *Psychological Journal*. 2020. Vol. 6, № 2. P. 104–119. https://doi.org/10.31108/1.2020.6.2.10.

16. Jessor R. Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Journal of Adolescent Health*. 1991. Vol. 12, № 8. P. 597–605. https://doi.org/10.1016/1054-139X(91)90007-K.

17. Moffitt T. E. Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*. 1993. Vol. 100, № 4. P. 674–701. https://doi.org/10.1037/0033-295X.100.4.674.

18. Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study / V. J. Felitti et al. *American Journal of Preventive Medicine*. 1998. Vol. 14, № 4. P. 245–258. https://doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8.

19. Risk factors for persistent delinquent behavior among juveniles: A meta-analytic review / M. Assink et al. *Clinical Psychology Review*. 2015. Vol. 42. P. 47–61. https://doi.org/10.1016/j.cpr.2015.08.002.

20. Farrington D. P., Loeber R., Ttofi M. M. Risk and Protective Factors for Offending. *The Oxford Handbook of Crime Prevention* / B. C. Welsh, D. P. Farrington (eds). Oxford: Oxford University Press, 2012. P. 46–69. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195398823.013.0003.

21. Скороход К. Л. Особливості дегуманізації в умовах гібридної війни: на прикладі ставлення населення до російських солдатів — учасників російсько-української війни. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2021. № 4 (52). С. 23–32. https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.4(52).248129.

Дата першого надходження статті до видання: 16.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.05.2026